

Левківський М.В. Соціальна зрілість молоді в контексті гуманізації виховання / М.В. Левківський // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – К., 2006. – Вип. 9. – Кн. 1. – С. 335-339.

Михайло Васильович Левківський,
доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ВИХОВАННЯ

В умовах демократизації соціального життя виникла потреба пошуку підходів до формування нової генерації юних громадян. Саме в процесі трансформації суспільства відбувається становлення нового типу особистості, як результат адаптації до швидких змін способу життя та соціальних пріоритетів.

Попередня епоха освітньо-виховних впливів ставила за мету сформувати стандартну людину, конформіста, що унеможливлювало виявлення нею унікальності, неповторності, здатності до творчості.

Провідна ідея гуманізації полягає у розкритті можливостей наповнення свободи особистості повноцінним змістом шляхом прилучення до досягнень цивілізації і включення її у діалогічні процеси творення культури [1].

Сучасна гуманістична парадигма освіти й виховання передбачає вирішення нових завдань з ефективності процесу соціалізації старшокласників, показників і структури такого новоутворення раннього юнацького віку як соціальна зрілість.

Зазначимо, що теоретичні засади проблеми соціальної зрілості сучасної молоді знайшли відбиття у працях вчених (І.Акчурян, І. Бех, В. Радул, К.Чорна, Г. Трокоз, Д.Кенделл, Д.Лессер, А.Маслоу, Е. Фромм, В. Франк та інш.). Проте доцільним постає виявлення витоків та теоретичної розробки моделі формування соціальної зрілості юнаків і дівчат шкільного віку, що і є завданнями даної статті.

Актуальність проблеми соціалізації в сучасних умовах реформування національної освіти та її гуманізація викликає необхідність аналізу соціологічної, психологічної, педагогічної літератури з метою уточнення понять „соціальна зрілість” та „критерії соціальної зрілості”.

Перехід від дитинства до дорослості в людському суспільстві включає не лише психолого-фізіологічну зрілість, а й зрілість соціальну, що передбачається соціалізацією і не може здійснюватись поза нею.

Ретроспективний аналіз психологічної та педагогічної літератури XX століття дає можливість визначити соціальну зрілість як:

1) долучення до культури, оволодіння певною системою знань, норм , навиків і вмінь, завдяки яким індивід може включатися у трудову діяльність та адекватно виконувати суспільні функції і при цьому нести соціальну відповідальність [3];

2) формування мотиваційної сфери визначення юнаками і дівчатами власного місця в житті, внутрішньої позиції, світогляду та його вплив на пізнавальну діяльність, самосвідомість і моральну свідомість [10];

3) високо розвинене почуття персональної відповідальності, потреба у опікуванні іншими людьми „здатність до активної участі у громадському , суспільному житті, до ефективного застосування своїх знань і здібностей в рішенні життєвих проблем на етапі найбільш повної самореалізації”...[13].

Результати пошуків соціалізації юнаків у суспільствах та залучення їх до дорослого життя Д. Кенделла та Д. Лессера засвідчують, що процес формування соціальної зрілості та визначення її основних критеріїв залежить від рівня соціально-економічного розвитку суспільства, історичних, національних та етнокультурних особливостей.

Так, в первісних суспільствах (префегуративних культурах, за М. Мід) з їх відносно простою та стабільною соціальною структурою індивід легко засвоював соціальні ролі та трудові навички і вміння необхідних для життя й діяльності дорослої людини. У такий спосіб соціальна зрілість повністю

ідентифікувалась з психофізіологічною, майже повністю відсутні проблеми соціальної ідентифікації та самовизначення [12].

На пізніших етапах суспільного розвитку критеріями соціальної зрілості стають: залучення до трудової діяльності та створення власної сім'ї.

За Нового часу можливості індивідуального вибору професії, соціального статусу, способу життя значно розширились потенційні можливості соціалізації, проте зворотнім боком цього процесу постає ускладнення процесу соціального дорослішання у зв'язку з кардинальним збільшенням професій і ускладненням темпів і ритмів життя.

Суттєві зміни у віковому розподілі праці, засобах та методах соціалізації загалом накладають відбиток на зміст нормативних критеріїв соціальної зрілості та її суб'єктивного вираження – почуття дорослості у дітей та молоді.

У вітчизняній психологічній та педагогічній літературі за спроби сформулювати єдиний критерій соціальної дорослості молодшого юнацького віку більшість авторів виокремлюють в якості критерію свідомий вибір професії: професійне самовизначення і початок самостійної трудової діяльності. Цей критерій є соціально та психологічно значущим, але в даному випадку слід відмітити, що „початок трудової діяльності” „економічна самостійність” та набуття стабільної професії не співпадають хронологічно у сучасному суспільстві [4]. Тому соціальний розвиток старшокласника є багатоаспектним і багатовимірним процесом. Тим самим кількісні і якісні показники розвитку не дозволяють кваліфікувати їх однозначно.

У європейській гуманітарній науці утвердилася думка, що реальним наслідком процесу соціалізації є наступні критерії (компоненти) соціальної зрілості: особистісна і соціальна свобода, мистецтво соціального діалогу, взаємодії та кооперації між юнаками і дівчатами та старшими поколіннями, соціумом.

У психологічній науці США поняття „соціальної зрілості” в деяких аспектах ідентифікуються з поняттям „соціальний стереотип”, яке вперше запроваджено у науку У. Липманом для означення образного емоційного

уявлення про соціальний об'єкт. Саме таке трактування цього поняття призводило в середині ХХ століття до розуміння соціальної зрілості (як сукупності певних соціальних стереотипів) як результату авторитарного, догматичного, ригідного, консервативного мислення. При цьому простежується думка, що консервативний державний устрій країн формує догматичне мислення, а тому багато соціальних стереотипів постають компонентами соціальної зрілості юнаків.

Виходячи з цієї загальної позиції Теджфел [Tajfel, 1981] виділив функції соціальних стереотипів, що є основою соціальної дорослості юнаків і дівчат: когнітивна (схематизація(спрощення)); ціннісно-захисна (створення і збереження позитивного Я-образу); ідеологізуюча (формування і збереження групової ідеології); ідентифікуюча (створення і збереження групового Ми-образу).

Складником соціальної зрілості окрім соціальних стереотипів є соціальні уявлення як основний елемент групової свідомості. Саме в соціальних уявленнях віддзеркалюється ставлення певної групи до того чи іншого об'єкту. Тим самим соціальні уявлення відображають не тільки думку людини як члена групи, класу, культури, а й виконують наступні функції соціальній взаємодії: пізнання (опис, класифікація, пояснення); опосередкування (регуляція, орієнтація), адаптація (інтеграція нових знань і стандартів) [2].

На сучасному етапі суспільного розвитку в Українській державі гуманістична парадигма, яка є підвалинами суспільних відносин протистоїть авторитарній з її постулатами однозначності істини, жорсткою ієрархією соціальних ролей та перевагою імперативності у ставленні до людей. Тому як зазначив М.Ф. Головатий "ефективність соціалізації молодих людей найбезпосереднішим чином зумовлена тим, наскільки тісно узгоджені потреби суспільства, система професійної підготовки та її життєве самовизначення. Тим самим система освіти є своєрідним з'єднувальним „містком" між потребами суспільства та життєвими планами молоді" [13].

Зазначимо, що гуманізація передбачає надання переваги особистісному началу над вузько професійними. Природно, що це , не означає нехтування підготовкою молоді до професійної діяльності як одного з критеріїв соціальної зрілості. Проте це вимагає розглядати соціальну зрілість крізь призму розвитку особистості та як певного важливого аспекту педагогічного сприяння цьому розвитку.

У такий спосіб професійні знання, вміння і навички постають засобами, інструментами реалізації спрямованості особистості. Доповнюються вони стратегіями творчої діяльності та вольовими якостями молоді особистості, потрібними для подолання труднощів на шляху подальшої самореалізації.

Серед системи засобів, про які йдеться загалом підвищується питома вага тих дисциплін, що забезпечують ефективне самостійне навчання молоді для підтримання достатнього рівня оволодіння професією й особистісним самовдосконаленням.

Соціалізація нинішньої молоді відбувається в умовах невизначених соціальних ситуацій, варіативності, багатоманітності принципів організації видів діяльності, соціальних ролей та групових норм. У сучасної достатньо віддзеркалюється молоді характерним є соціальна безпорадність та ригідність реагування – відсутність гнучкості, що дозволяє людям реагувати по-різному на різні ситуації [11]. І.А. Акчурян виділяє наступні якості дітей молодшого юнацького віку: недовіра до інших людей, ворожість, невміння уявити себе в іншій нетрадиційній формі, погане знання реального світу, прагматизм [8]. Це у свою чергу, викликає необхідність в процесі сучасної соціалізації розв'язання суперечності між індивідуальним (потреба у самовираженні) та соціальним (відповідність соціальним вимогам, очікуванням та орієнтирам).

Розв'язання окресленого протиріччя потребує вирішення наступних завдань:

1. Визначення рівня і змісту соціальної зрілості здійснювати не з досягнутого стану, а з перспективних потреб і цілей такого особистісного розвитку.

2. Оптимізувати процес формування відповідних соціально-моральних рис юнаків і дівчат. Результатом сформованості цих рис є світогляд, світосприйняття, світорозуміння юнаками і дівчатами навколишнього соціуму, самих себе, що відбивається тим самим у результатах підготовки особистості до життя, яка включає :

1) рівень відповідності особистості вимогам суспільства;

2) ступінь соціалізованості;

3) міра адаптованості особистості до життя в суспільстві, що визначає межі її соціальних злетів і найбільш активно впливає на професійне і особистісне самовизначення індивіда, ступінь його долучення до культури.

Окрім означених критеріїв соціальної зрілості молодого покоління деякі автори рекомендують ще і сформованість політичної свідомості, показниками якої є громадянська самоіндифікація, ставлення до незалежності України, реформ, політичних рухів.

У дослідження вітчизняних вчених стверджується , що українська молодь ,у більшості свого загалу є відстороненою від політики [6,7]. Але в цьому аспекті важко пояснити активність молоді під час помаранчевої революції (хоча це і не є свідченням про соціальну зрілість юнаків). Доречно окреслити також критерій соціальної зрілості – особистісна активність. Шляхи прояву активності особистості: оптимальне використання природних здібностей і можливостей індивіда, індивідуалізацію оптимального темпу життя та своєчасність включення юнаків і дівчат у соціальні процеси.

Формування особистісних передумов до виявлення активності має особливе значення, оскільки вони є однією з її найважливіших, особливо щодо соціальної зрілості. Для цього необхідно знати і враховувати особливості того виду діяльності, до якого здійснюється підготовка ще у старшому шкільному віці. Зберігати і підтримувати налаштованість на майбутню професію у повній відповідності з характером і складністю завдань.

Це дозволяє розглядати соціальну зрілість як багатомірний процес, що має ряд критеріїв: завершення освіти, професійне самовизначення, початок

трудової діяльності, матеріальна незалежність від батьків, політична і громадянська зрілість [5].

Література:

1. Г.Балл. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти //Освіта і управління. – 1997. – Т.1. - №2.
2. Шихирев Г.Н. Современная социальная психология. – М.: ИПРАН; КСП+Екатеринбург; Деловая книга, 2000. – С.271-278.
3. Кон И.С, Психология ранней юности: Кн..для учителя. – М.: Просвещение, 1989. – С.8-9, 67-68.
4. Лавриченко Н.М. Професійна орієнтація як рушій професійного реформування системи освіти (на прикладі Франції). – КИП: МДП "Кварк", 1996. – 41с.
5. Соціально-психологічний вимір демографічних перетворень в Україні (За ред Максименка С.Д. та інші Циби В.Т., Шайгородського Ю.Ж. Український центр політичного менеджменту, 2003. – С.276-331.
6. Катаєв М.С. Проблеми політичної ідентичності підлітка // проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави. – К., 2001. – Вип.3 – С.138.
7. Хазратова Н.В. Психологія масової політичної свідомості та поведінки / Відп.ред. В.О. Васютинський. – К.: Вид-во" ДОК-К". – 1997. – 154с.
8. Авер'янова Г.М. Кишенькові гроші як фактор економічної соціалізації підлітків//Психологія: зб.наук.праці. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова. Випуск 18, 2002. – С.87-96.
9. Ерик Г. Ериксон. Детство и общество – изд. – 2-е, перераб и доп./ Пер с англ. – СПб.: ООО. Реч, 2000 – С.25.
10. Бродовські В.Й. Тлумачний словник психологічних термінів в українському слові. - К.: Професіонал, 2005.
11. Муляр В.І. Проблема становлення особистості в системі індивідуальності. Монографія. – Житомир ЖДТУ, 2005. - С.20-36.
12. Мид М. Культура и мир детства. – М.: Наука, 1988. - С.34.

13. Головатий Н.Ф. Социология молодёжи. - Киев: МАУП,1988. – С.6-10.